

2. Andrushkiv B. M., Vovk Yu. Ya., Palianytsia V. A., Pohaidak O. B. (2012), *Innovatsiina ekonomika [Innovative Economy]*, № 1, pp. 13-18 (ukr).
3. Andrushkiv B. M., Vovk Yu. Ya. (2011), *Innovative approaches to the management of educational research and production systems in conditions of social and institutional transformations of materials Regional scientific-practical. conf. Ternopil National Technical University named after Ivan Puliuia* (19 May 2011), pp. 77-78 (ukr).
4. Vovk Yu. (2011), *Socio-economic problems and the state*, issue 1 (4), available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vyrvr.pdf> (ukr).
5. Mazin Yu. (2005), *The economic fundamentals of innovation policy in resource-engineering industry*, Abstract of thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.02.02, Sumy, 222 p. (ukr).
6. Andrushkiv B. N., Kyrych N. B., Stoiko I. I., Vovk I. P., Vovk Yu. Ya. (2011), Certificate of registration of copyright No. 37883 of 11.04.2011. Resourcenomy - newest science in the system of human survival. (ukr).
7. Meadows D. H., et al. (1972), *The Limits to Growth*, Potomac Associates, New York (engl).

© Андрюшків Богдан, Вовк Юрій, Погайдак Ольга, Вовк Ірина, Стойко Ігор
Надійшла до редакції 29.10.2013

УДК 332.14:[336.14:352] (477.85-21)

БАБУХІЛОНА,

асистент кафедри маркетингу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ДОХОДІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті на основі звітів про виконання бюджетів за 2009-2012 роки малих міст Чернівецької області проаналізовано джерела формування дохідної бази їхніх бюджетів. З'ясовано, що рівень фінансової достатності малих міст області продовжує залишатися дуже низьким, попри впровадження заходів бюджетної й податкової реформи. Зокрема, не відбулося реальної децентралізації міжбюджетних відносин, що підтверджується зростанням ролі дотацій і субвенцій у доходах місцевих бюджетів протягом 2011-2012 рр. Низькою є роль місцевих податків і зборів, що свідчить про їхню другорядну, додаткову роль, а також про істотну залежність дохідної частини місцевих бюджетів від рішень центральних органів влади, про недостатню самостійність місцевої влади.

Ключові слова: *мале місто; фінансування; бюджетні джерела фінансування; показник бюджетного забезпечення; місцевий податок; оплата за землю; податок із прибутку підприємства.*

Постановка проблеми. Розвиток міст Чернівецької області, які характеризуються значним соціально-економічним, геополітичним, туристичним та культурним потенціалами, у посткризовий період значною мірою обумовлений впливом загальнонаціональних та світових тенденцій. Тобто, з одного боку, позитивним слід вважати перехід до висхідного напрямку розвитку в більшості сфер суспільного буття, а з іншого - темпи зростання є надто низькими та не дозволяють будувати оптимістичні прогнози на найближчу перспективу.

Виходячи із сутності місцевого економічного розвитку джерелами його фінансування можна розглядати ресурси всіх економічних агентів, які можуть бути спрямовані на забезпечення економічних потреб міста, зокрема, фінансові ресурси місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, неурядових організацій, фізичних осіб, а також іноземних держав та міжнародних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем фінансового забезпечення місцевого самоврядування, територій (регіонів), міст, їхньому розвитку присвячено чимало наукових праць, серед яких роботи Є. Балацького [1], В. Бондаренка [2], Т. Бондарук [3], І. Вахович [4], В. Зайчикової [5] та ін. У роботах,

присвячених проблематиці місцевих фінансів, неодноразово зверталась увага на необхідність посилення децентралізації управління фінансовими потоками країни, розширення дохідної бази місцевих бюджетів, більш повного й самостійного фінансового забезпечення розвитку територій. Проте ринкові умови господарювання потребують постійного пошуку раціональних інструментів фінансового забезпечення органів місцевої влади щодо збалансування інтересів міст та їхніх територіальних громад.

Метою проведення аналізу є виявлення особливостей забезпечення бюджетними ресурсами міст різного типу, а також оцінювання взаємовпливу процесів наповнення та використання муніципальних бюджетів та розвитку міст (Чернівецького регіону). Аналіз поточної ситуації в бюджетній сфері є важливим та надійним елементом бюджетного процесу, послідовне проведення якого дозволяє своєчасно корегувати допущені на етапі планування бюджету недоліки та передбачити реальну базу для планування бюджету наступного періоду.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на поступове зростання ролі небюджетних механізмів та джерел у забезпеченні розвитку окремих територій та муніципальних утворень, визначальна роль у фінансуванні

цих процесів усе ж належить місцевим бюджетам. З одного боку, саме бюджет виступає фондом, де акумулюються фінансові ресурси, які є результатом економічної діяльності окремої території та її громади, тобто фінансове забезпечення розвитку цієї території - одне з ключових завдань бюджету. З іншого боку, зважаючи на об'єктивні та суб'єктивні чинники розвитку Чернівецького регіону та держави загалом, сьогодні залучення зовнішніх джерел фінансування розвитку міст обмежене такими обставинами як наднизький ощадний потенціал жителів депресивних регіонів України загалом та малих міст зокрема, порівняно низький рівень розвитку як великого, так і малого бізнесу на цих територіях, що не дозволяє інвестувати значні кошти в розвиток територій їх функціонування, нерозвиненість мережі фінансово-кредитних установ, що обмежує можливості вливання кредитних ресурсів у розвиток бізнес-середовища.

Аналіз джерел формування дохідної бази для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону бюджетними ресурсами проведемо на основі звітів про виконання бюджетів за 2009-2012 роки таких міст Чернівецької області, як *Чернівці*, *Новодністровськ*, *Вижниця*, *Кіцмань*, *Новоселиця* та *Хотин*. Для оцінювання фінансової спроможності та самодостатності міст скористаємось низкою абсолютних та відносних показників бюджетного забезпечення розвитку міст.

Тенденції та рівень соціально-економічного розвитку Чернівецької області обумовили ситуацію, що склалась у бюджетній сфері регіону - рівень ротаційності місцевих бюджетів Чернівецької області на 22 % перевищує середньоукраїнське значення цього показника, а обсяг трансфертів у розрахунку на одного мешканця на 41 % більше відповідного показника по Україні (тут і далі у викладі використано дані офіційної звітності про виконання бюджетів міст Чернівецької області за 2009-2012 роки). Поряд із цим, особливістю видаткової частини бюджету області є її посилені соціальна спрямованість (навіть у порівнянні з іншими областями Украї-

ни): видатки на забезпечення функціонування галузей соціальної сфери у Чернівецькій області є вищими, ніж у середньому по Україні.

В абсолютних величинах протягом досліджуваного періоду 2009-2012 рр. спостерігається стійка динаміка зростання доходів усіх місцевих бюджетів. Причому найбільшими темпами (близько 170 % упродовж 2009-2012 рр.) зростали доходи бюджетів малих міст Кіцмань та Хотин. Тут варто зауважити, що саме ці два міста області характеризуються найнижчим рівнем доходів бюджету в розрахунку на одного мешканця. Як наслідок, за результатами 2012 р. маємо суттєве зниження диференціації міст районного значення Чернівецької області за рівнем доходів бюджетів - середній розмір доходів таких міст склав 1246 грн у розрахунку на одного мешканця (від 1155 грн у м. Новоселиця до 1315 грн у м. Вижниця).

Порівняно кращою є ситуація з доходами бюджету м. Чернівці (3279,6 грн на одну особу у 2012 р.) та м. Новодністровська (4419 грн). Доходи останніх у декілька разів перевищують показники для міст районного значення. Тут варто наголосити на не властивій для більшості областей тенденції - доходи міського бюджету малого міста Новодністровськ (у розрахунку на особу) на чверть перевищують доходи бюджету обласного центру. Однак саме для Новодністровська властива найнижча серед досліджуваних міст частка податків і зборів у загальному обсязі доходів (лише 32,3 % у 2012 р.). У середньому доходи бюджетів малих міст Чернівецької області у 2012 р. лише на 44,5 % сформовані за рахунок податків і зборів, решту - 55,5 % - складають офіційні трансферти (дотації вирівнювання й субвенції на здійснення державних програм соціального захисту населення), одержані з Державного бюджету України. Щодо обласного центру, то тут уже близько 55 % доходів - це зібрані податки та збори. При цьому має місце стійкий тренд до зменшення частки власних доходів у загальних доходах місцевих бюджетів, зокрема після чинних діючих Бюджетного та Податкового кодексів (рис. 1).

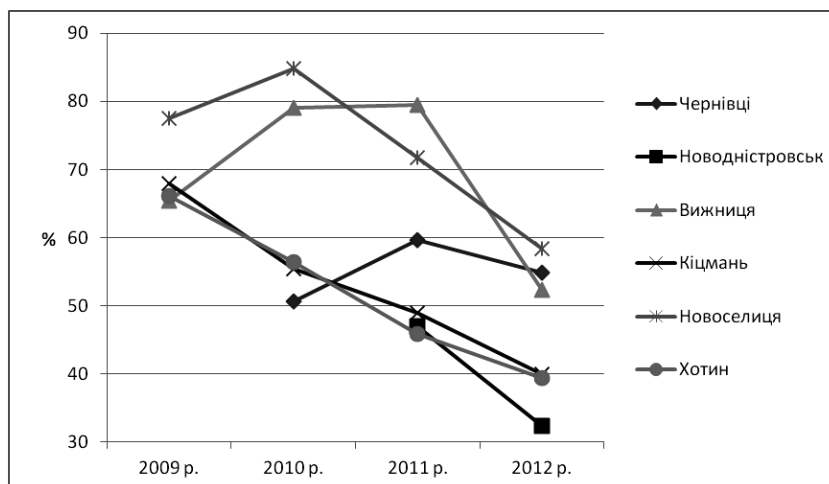

Рис. 1. Динаміка частки податків та зборів у доходах бюджетів міст Чернівецької області впродовж 2009-2012 рр. (розрахунки автора на основі звітів про виконання бюджетів відповідних міст).

Зазначене в черговий раз підтверджує тезу, по-перше, про обмеженість фінансової самостійності органів місцевого самоврядування та їхню неспроможність координувати соціально-економічний розвиток територій, а по-друге, свідчить про те, що існуюча міжбюджетна трансфертна політика в переважній більшості не пов'язана з підвищенням ефективності функціону-

вання місцевої влади та не стимулює до нарощування власної дохідної бази.

Як результат - незмінні реципієнтські риси Чернівецького регіону, що в кінцевому результаті не сприяє підвищенню рівня самостійності місцевих бюджетів через надмірну централізацію фінансових ресурсів та звуження ролі місцевих бюджетів в економічному житті регіону.

Серед податкових джерел формування фінансових ресурсів для розвитку міст основним для наповнення бюджетів міст Чернівецької області є податок на доходи фізичних осіб. Частка цього податку в загальному обсязі податкових надходжень бюджетів малих міст районного значення у 2012 р. складає 48,2-56,1 %, м. Чернівці - 68,6 %, м. Новодністровська - 68,6 % (рис. 2). Для по-

рівняння додамо, що по Україні цей показник у 2012 році склав 60,6 %.

Другим за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів традиційно залишається плата за землю. Починаючи з 2011 року, простежується тенденція до зростання обсягів надходжень по цьому податку. Ситуація пояснюється тим, що із прийняттям

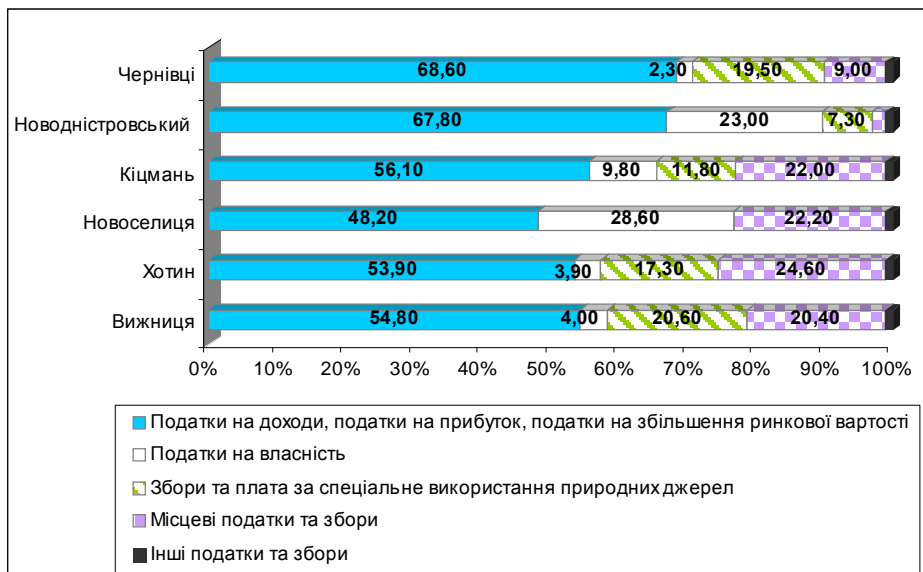

Рис. 2. Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів міст Чернівецької області за 2012 р. (розрахунки автора на основі звітів про виконання бюджетів відповідних міст)

Податкового кодексу України бюджети місцевого самоврядування почали отримувати всю суму надходжень від земельного податку. Зазначимо, що в структурі плати за землю за аналізований період відбувалися зміни: більш динамічне нарощування орендної плати та повільніше зростання надходжень земельного податку. Загалом, найбільшу частку плати за спеціальне використання природних ресурсів у структурі податкових надходжень мають м. Вижниця (20,6 %) та м. Чернівці (19,5 %).

Попри скорочення кількості місцевих податків і зборів (із 14 до 5), заборону запровадження податків і зборів, не передбачених Податковим кодексом України, та неможливість самостійного визначення їхніх ставок, у 2012 році порівняно з 2011 спостерігалось суттєве зростання частки цих податків у структурі податкових надходжень, а саме: із 4,4 % до 7,8 %. Від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів міст Чернівецької області у 2012 році отримано в 2,06 раза більше коштів, ніж у попередньому році. Таке збільшення було забезпечене зарахуванням до їхнього складу єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, який зараховується до спеціального фонду бюджету. Значне зростання обсягів єдиного податку в основному відбулося завдяки змінам, запровадженим Податковим кодексом: змінено терміни сплати та запроваджено нові ставки оподаткування.

Серед джерел формування дохідної бази міст - податок із прибутку підприємств, які функціонують на території територіальної громади. За своїм змістом надходження частки цього податку до місцевих бюджетів мало б стимулювати органи місцевого самоврядування до покращення інвестиційного клімату та бізнес-середовища на підпорядкованій території. Однак на практиці така тенденція не спостерігається, оскільки підприємства, відповідно до законодавства, сплачують

податки не за місцем розташування, а за місцем реєстрації, що суттєво обмежує вагу цього податку в надходженнях до місцевих бюджетів.

Відповідно до змін, запроваджених Бюджетним кодексом України, усі доходи місцевих бюджетів поділяються на: доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (кошик 1) та доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (кошик 2). У контексті аналізу важливо оцінити обсяг власних надходжень місцевих бюджетів міст Чернівецької області, що формуються внаслідок рішень місцевих рад (кошик 2), оскільки саме ці кошти спрямовуються на виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування. Зазначені доходи у 2012 р. демонстрували незначне зростання по малих містах - на 1,9 % та зниження по м. Чернівці на 1,38 % порівняно з 2011 роком (табл. 1). Аналіз даних засвідчив, що виконання владних повноважень органів місцевого самоврядування забезпечується власними фінансовими ресурсами в незначних обсягах: від 9,43 % у м. Новодністровську до 18,82 % у м. Новоселиця. Тобто очевидно, що практично місцеві бюджети міст Чернівецької області недостатньо забезпечені власними фінансовими ресурсами. Натомість і надалі основним джерелом доходів місцевих бюджетів в Україні (яка декларує принципи фіскальної та адміністративної децентралізації) є надходження від дотацій вирівнювання (навіть якщо їхній обсяг визначений за прозорою формулою).

Серед причин низького рівня забезпечення територіальних громад міст власними фінансовими ресурсами - неефективне використання інструментів неподаткових надходжень та доходів від операцій із капіталом. Практично лише м. Чернівці формує частину своїх доходів бюджету за рахунок цих джерел, при цьому основну частку неподаткових доходів забезпечують

Таблиця 1. - Динаміка доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (кошик 2), міст Чернівецької області за 2011-2012рр.*

Міста	2011 р.		2012 р.		Абсолютне відхилення 2012 р. від 2011 р.	
	тис. грн	% у доходах бюджету (без урахування трансфертів)	тис. грн	% у доходах бюджету (без урахування трансфертів)	тис. грн	%
Чернівці	64888,9	15,52	66435,2	14,14	1546,31	-1,38
Новодністровськ	1528,88	6,20	1452,18	9,43	-76,70	3,23
Вижниця	502,00	11,18	570,08	13,58	68,07	2,39
Кіцмань	517,16	12,04	554,04	10,98	36,87	-1,07
Новоселиця	1141,09	19,18	1513,74	18,82	372,65	-0,37
Хотин	673,09	11,35	882,83	12,61	209,73	1,26
У середньому по малих містах	872,44	11,99	994,57	13,08	122,12	1,09

*розрахунки автора на основі звітів про виконання бюджетів відповідних міст

адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу (близько 40 % у 2011-2012 рр.) та власні надходження бюджетних установ (45-48 %).

Висновки

Отже, як показав аналіз дохідної частини бюджету, рівень фінансової спроможності малих міст Чернівецької області залишається вкрай низьким. Серед бюджетних джерел доходів досліджуваних міст (за винятком Чернівців) не поширеними є продаж та оренда комунального майна, більшість об'єктів якого вже передано в приватну власність з огляду на їхню низьку фіскальну ефективність. Реалізована бюджетна та податкова реформи не досягли успіхів у частині децентралізації міжбюджетних відносин. Це підтверджується зростанням частки дотацій та субвенцій у доходах місцевих бюджетів упродовж 2011-2012 рр., що знижує рівень фінансової самостійності міських рад у прийнятті рішень щодо розвитку територій. Українською залишається частка місцевих податків і зборів. Це свідчить про другорядну, допоміжну роль місцевих податків і зборів, суттєву залежність дохідної частини місцевих бюджетів від рішень центральних органів влади, недостатню самостійність місцевої влади. Інвестиційні та кредитні механізми формування доходів для фінансування проєктів розвитку міст Чернівецької області мають низький рівень використання, що пов'язано із загальною слабкістю соціально-економічної бази регіону, порівня-

но низьким рівнем фінансово-кредитної сфери регіону, невисоким рівнем довіри приватних інвесторів до місцевих органів влади тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території : [монографія] / Є. О. Балацький. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. - 302 с.
2. Бондаренко В. Л. Оцінка ефективності та збалансованості фінансового забезпечення розвитку міста / В. Л. Бондаренко // Актуальні проблеми економіки. - 2003. - № 10. - С. 6-68.
3. Бондарук Т. Г. Регулювання та фінансове забезпечення розвитку місцевого самоврядування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / Т. Г. Бондарук. - К., 2010. - 36 с.
4. Вахович І. М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка" / І. М. Вахович. - Одеса, 2008. - 35 с.
5. Зайчикова В. В. Системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в європейських країнах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / В. В. Зайчикова. - Ірпінь, 2003. - 20 с.
6. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2012 рік / Головне управління статистики у Чернівецькій області. - Чернівці, 2013. - С. 598.

Бабух Ілона,

асистент кафедри маркетинга

Черновицького національного університету імені Юрія Федьковича

АНАЛИЗ ИСТОЧНИКОВ ДОХОДОВ ДЛЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ГОРОДОВ ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

В статье на основе отчетов об исполнении бюджетов за 2009-2012 годы малых городов Черновицкой области проанализированы источники формирования доходной базы их бюджетов. Выяснено, что уровень финансовой достаточности малых городов области продолжает оставаться очень низким, не смотря на проведенные мероприятия бюджетной и налоговой реформы. В частности, не произошло реальной децентрализации межбюджетных отношений, что подтверждается ростом роли дотаций и субвенций в доходах местных бюджетов в течение 2011-2012 гг. Низкой является роль местных налогов и сборов, что свидетельствует об их второстепенной, дополнительной роли, а также о существенной зависимости доходной части местных бюджетов от решений центральных органов власти, недостаточной самостоятельности местной власти.

Ключевые слова: малый город; финансирование; бюджетные источники финансирования; показатель бюджетного обеспечения; местный налог; оплата за землю; налог с прибыли предприятия.

Babuh Iona

*Assistant of Department of Marketing,
Chernivtsi National University by Yuri Fedkovych*

ANALYSIS OF REVENUE SOURCES FOR FINANCING OF DEVELOPMENT OF CITIES OF CHERNIVTSI REGION

The article deals with the analysis of the sources of the budget revenues in financing of the cities of Chernivtsi region. The budget is the only fund which facilitates the financial development of the small cities of Chernivtsi region because of the inconspicuous role of the off-budget mechanisms and sources. The analysis was performed on the base of the reports of the budget execution concerning 2009-2012 of the small cities of Chernivtsi region with the usage of the absolute indicators of the budget supply of the city development as well as the enumeration of the relative indicators, to our point of view, this fact just aggravates the investigated problem. The analysis of the budget profitability has reflected that the financial sufficiency of the small cities remains very low. Performed budget and tax reforms haven't gained success in the part of the decentralization of the inter-budget relations which is proved with the increase of the role of the grants and subventions in the revenues of the local budget during 2011-2012. The role of the local taxes or outturns is very low, this fact represents its secondary and additional value, the significant dependency of the profitability of the local budget upon the decisions of the central bodies of power, the inconspicuous independence of the local government.

Key words: *small city; budget sources of financing; the indicator of the budget supply; local tax; land payment; tax from the enterprise revenue.*

REFERENCES

1. Balatskyi Ye. O. (2011), *The town of Public Finance System*, Sumy, 302 p. (ukr).
2. Bondarenko V. L. (2003), *Aktualni problemy ekonomiki*, №10, pp. 6–68 (ukr).
3. Bondaruk T. G. (2010), *Regulation and financial support of local government*, Abstract of thesis for the degree of doctor of economic sciences after specialty 08.00.03 «Economics and Management of National Economy», Kyiv, 36 p. (ukr).
4. Vakhovych I. M. (2008), *Theoretical and methodological basis of the formation and implementation of regional policy financial support sustainable development*, Abstract of thesis for the degree of doctor of economic sciences after specialty 08.00.05 «Development of productive forces and regional economy», Odesa, 35 p. (ukr).
5. Zaichykova V. V. (2003), *Systems for financial support of local government in Europe*, Abstract of thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.04.01 «Finance, monetary circulation and credit», Irpin, 20 p. (ukr).
6. Department of Statistics in the Chernivtsi region (2013), *Statistical Yearbook of Chernivtsi region in 2012 year*, Chernivtsi, p. 598 (ukr).

© *Бабух Ілона*

Надійшла до редакції 11.11.2013

УДК 69.003.13: 338.264

БІБІК НАТАЛЯ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки будівництва Харківського національного університету міського будівництва імені О. М. Бекетова

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНИХ МІСТОБУДІВНИХ РІШЕНЬ

У статті розглядаються проблеми планування й забудови територій, розширення сучасних міст. Особливу увагу приділено містобудівним проблемам розвитку міст, зміні парадигми в підходах до розвитку міст. Також визначені нові підходи в міському плануванні. Наведено основні положення оптимальних містобудівних рішень. Розглянуто функціональну динаміку міських територій та її складові. Увагу приділено питанням енергозбереження та еколого-орієнтованого розвитку, необхідності врахування цих показників при прийнятті містобудівних рішень у сучасних умовах господарювання та впливу зазначених факторів на розвиток міста в цілому.

Ключові слова: *будівництво; містобудування; проектні рішення.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання спостерігається постійна міграція населення до великих міст. Ріст найбільших міст пов'язаний із по-

силенням процесів агломерування, тобто економічного та територіального зближення груп міст та інших населених пунктів, що потрапляють у зону тяжіння центру

№ 6 (126) листопад-грудень 2013 р.